

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 021(497.4Litija)(091)

Prejeto: 21. 6. 2011

Erna Juričbibliotekarka, Knjižnica Litija, Parmova 9, SI-1270 Litija
e-pošta: erna.juric@gmail.com

Slovensko bralno društvo Litija – tradicija in poslanstvo

IZVLEČEK

Prispevek opisuje razvoj knjižničarstva v občini Litija od obdobja čitalništva do današnjih dni. Na pobudo Luke Svetca je bila leta 1885 ustanovljena podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda v Litiji. V njenem okviru je bilo ustanovljeno Slovensko bralno društvo Litija, ki je svoja prva pravila dobilo leta 1897. Knjižnico bralnega društva je nasledila knjižnica sokolskega društva. Pred 2. svetovno vojno je bila knjižničarska dejavnost organizirana v okviru litijske Svobode, od 1936 do 1941 pa v okviru Delavsko kulturnega društva Vzajemnost. Po vojni je delo v novo ustanovljeni Ljudski knjižnici potekalo amatersko. Šest let po sprejetju prvega Zakona o knjižničarstvu leta 1961 se prične organiziran razvoj knjižničarstva v litijski občini. Ljudska knjižnica se je leta 1966 preimenovala v Matično knjižnico Litija in s tem prevzela naloge za nadaljnji razvoj knjižničarstva v celotni občini. Knjižnica Litija od leta 2004 deluje kot samostojni javni zavod.

KLJUČNE BESEDE

čitalnice, Narodna čitalnica Šmartno pri Litiji, Bralno društvo Litija, Ljudska knjižnica Litija, Knjižnica Litija

ABSTRACT

THE SLOVENIAN READING SOCIETY IN LITIJ – TRADITION AND MISSION

The paper describes the development of librarianship in the Municipality of Litija from the age of the Reading Society Movement to the present day. At the initiative of Luka Svetec a branch office of the St. Cyril and Methodius Society was founded in Litija in 1885 and within its framework the Slovenian Reading Society Litija, which obtained its first set of rules in 1897. The reading society's library was succeeded by the library of the Sokol Society. Prior to World War II library activities were organised within the framework of Litija's Svoboda, and in the period 1936–1941 within the framework of the workers' Cultural Society Vzajemnost. After the war, the work in the newly established People's Library was performed by non-professionals. However, six years following the adoption of the first Librarianship Act in 1961 Litija saw the beginning of an organised development of librarianship. In 1966 the People's Library was renamed Principal Litija Library and took over the pertaining tasks for the purposes of further development of librarianship in the entire municipality. Since 2004 the Litija Library has been operating as an independent public institution.

KEY WORDS

Reading rooms, National Reading Room Šmartno pri Litiji, Reading Society Litija, People's Litija Library, Litija Library

Uvod

Knjižnica Litija kot samostojni zavod deluje od leta 2004. Kot splošna knjižnica je hkrati osrednja knjižnica za območje svojega delovanja – torej občin Litija in Šmartno pri Litiji. Kljub »kratki zgodovini« v samostojnem zavodu pa ima knjižnična dejavnost v naših krajih častitljivo preteklost, iz katere črpamo modrost, tradicijo in poslanstvo delovati kulturno v najširšem možnem smislu, predvsem pa skrbeti za kar najširšo bralno kulturo. Namen tega prispevka je preleteti pestro dogajanje na področju organizirane »bralne« dejavnosti, ki je pripeljala do ustanovitve splošne knjižnice.

Slovensko narodno gibanje v 19. stoletju¹

Nastop ustavne dobe in uvedba parlamentarizma v letih 1860/1861 sta Slovence na političnem področju, zlasti na Kranjskem, našla nepripravljene in neorganizirane, saj narodna zavest še ni bila dovolj utrjena. Tako izid prvih volitev v deželne zборе leta 1861 za Slovence ni bil ugoden, večino so dobili nemško usmerjeni poslanci. Politične zahteve Slovencev v tem obdobju so se v glavnem nanašale le na uvedbo slovenščine v urade, šole in sodišča ter na enakopravnost narodov v okviru monarhije. Ideja Zedinjene Slovenije se je pojavljala le redko, saj je naletela na silovit odpor nemške strani z očitkom separatizma in izdajstva. Slovenski politični tabor, kjer je imel vodilno vlogo v narodnem gibanju Janez Bleiweis s svojim krogom (Lovro Toman, Henrik Costa), je vodil previdno politiko, ki je bila zaradi strahu pred ekstremnimi stališči nagnjena h kompromisom. Že volitve v deželne zборе leta 1867 pa so prinesle spremembe. Do tega leta se je slovensko narodno gibanje okrepilo in razmahnilo ne samo med izobražence in zavedne meščane, ampak tudi med kmečko prebivalstvo. Slovenci so prvič nastopili organizirano in dosegli večino v vseh deželnih zbora, v katere so volili. Od leta 1868 do 1871 je slovensko narodnostno ozemlje zajelo taborsko gibanje, ki je razgibalo kulturno in politično življenje Slovencev. Tabori, ki so zajeli širok krog prebivalstva, so poleg uvedbe slovenskega jezika v urade in šole zahtevali tudi Zedinjeno Slovenijo, dvigovali so narodno zavest ter navdajali ljudi s slovenskim ponosom.²

Čitalniško gibanje³

Na začetku ustavne dobe se je politično in kulturno življenje Slovencev osredotočalo predvsem na čitalnice. Prve čitalnice so nastajale na območjih s slovensko večino in so bile predvsem zbirališče slovenskih izobražencev, meščanstva pa tudi duhovščine. Prva čitalnica je bila ustanovljena leta 1861 v Trstu, še istega leta v Mariboru, Celju in Ljubljani. Nastajale so predvsem v mestih in trgih, prva vaška pa je bila ustanovljena leta 1866 v Šentvidu pri Ljubljani. Število čitalnic je naglo naraščalo po letu 1867, tako da jih je bilo leta 1869 že 57 z okoli 4.000 člani.⁴ Osrednjo vlogo pri razvoju slovenske kulture je imela Ljubljanska čitalnica, ki je bila vzor vsem čitalnicam. Čitalnice so nastajale tudi v kasnejšem obdobju, vendar so zlasti v manjših krajih nekatere prenehale s svojim delovanjem. Čitalnice so prirejale »besede«, različne prireditve z gledališkimi igrami, koncerti, govori in predavanji, ki so se po navadi zaključile s plesom in veselico. Na teh prireditvah so nastopali večinoma domači amaterji, pa tudi nekateri uglednejši gostje. Marsikatera čitalnica je imela svoj pevski zbor, pevsko šolo in godbo, v svojih prostorih so imele domače in tuje časopise ter tudi prave knjižnice. V mestih in trgih so bile središče družabnega življenja slovenskega višjega sloja, ki je kot pogovorni jezik še vedno uporabljal večinoma nemščino, s čitalniškimi prireditvami pa se je slovenski jezik vse bolj uvajal v javnosti kot pogovorni jezik srednjega sloja.⁵

O razvoju čitalništva na območju občin Litija in Šmartno pri Litiji ni veliko pisnih virov, saj so Nemci med 2. svetovno vojno požgali vso šolsko dokumentacijo, dokumentacijo šolske knjižnice in številnih društev. Ohranila so se pravila Narodne čitalnice v Šmartnu pri Litiji in pravila Slovenskega bralnega društva Litija, ki so shranjena v Arhivu Republike Slovenije.⁶ Knjižnica Litija hrani njuni fotokopiji, ki ju je leta 1985 ob pripravi na izdajo knjižice *Sto let knjižničarstva v Litiji* pridobila takratna direktorica Joža Konjar.

Šmartno je bilo vse do izgradnje Južne železnice 1849 močno upravno, gospodarsko, kulturno in šolsko središče za širše območje, s preselitvijo državnih organov leta 1850 v Litijo pa se je razvoj upočasn timer. Kljub temu se je v naslednjih desetletjih (tudi pod vplivom naprednih idej in s porastom narodne zavesti) pri Šmarčanih porodila ideja o ustanovitvi čitalnice. Glavni pobudnik je bil učitelj, skladatelj, organist in zborovodja Fran Serafin Adamič. Na njegovo pobudo so bila 4. maja 1872 v Šmartnu

¹ O slovenskem narodnem gibanju glej tudi: Vodopivec, *Od Poblino ve slovnice*, str. 46–94.

² Pernišek, *Zgodovina*, str. 19.

³ O čitalništvu in čitalnicah glej tudi: Sinobad, *Branje, bralna društva*.

⁴ Gestrin, Melik, *Slovenska zgodovina*, str. 142.

⁵ Pernišek, *Zgodovina*, str. 16.

⁶ ARS, AS 33, reg. fasc. 16–7.

pri Litiji sprejeta pravila Narodne čitalnice, v katerih je bilo najprej napisano, da je namen čitalnice »čitanje ali branje časopisov in knjig, pisanih v slovenskem jeziku, pa tudi nekaterih dobrih nemških časnikov«. ⁷ Čitalnica je imela čitalniško sobo v Jakličevi hiši, za veselice pa so imeli večjo dvorano v Zavrstniku v rudarski hiši, ki je bila tudi Jakličeva last. Člani čitalnice so bili iz Šmartna, Ustja in Litije, med podporniki je bil verjetno tudi Luka Svetec, deželni in državnozborni poslanec in velik rodoljub. Fran Serafin Adamič je umrl decembra 1877. ⁸ Kako je čitalnica delovala v naslednjih letih, ni znano. V časopisu *Slovenski narod* z dne 10. julija 1911 se ob dvajsetletnici pevskega društva Zvon omenja Slovensko bralno društvo Šmartno, kdaj pa se je čitalnica preimenovala, ni znano.

Družba sv. Cirila in Metoda v Litiji in ustanovitev Slovenskega bralnega društva⁹

Osemdeseta leta 19. stoletja so zaostrila nacionalna nasprotja med Slovenci in Nemci. Raznarodovalnemu pritisku nemških in italijanskih društev Deutscher Schulverein, Pro Patria in Lege Nazionale, ki so ustanavljala šole in vrtce na popolnoma slovenskem ozemlju, se je po robu postavila leta 1885 ustanovljena Družba sv. Cirila in Metoda. To je bila narodnoobrambna, šolska organizacija, ki je ustanavljala vrtce in osnovne šole na območju Kranjske, Primorja, Koroške in Štajerske in je odločilno prispevala h krepitvi narodne zavesti. Med pobudniki za osnove Družbe sv. Cirila in Metoda je bil Luka Svetec, notar v Litiji, deželni in državni poslanec na Dunaju. Imel je eno glavnih vlog pri ustanovitvi Ciril-Methodove družbe v Ljubljani in njene podružnice v Litiji, v sklopu katere je bilo ustanovljeno tudi Slovensko bralno društvo Litija. ¹⁰

Aprila 1885 je bila ustanovljena podružnica Ciril-Methodove družbe v Litiji, kot navaja časopis *Slovenec* z dne 5. maja 1885. Uradno pa je Odlok deželne vlade v Ljubljani potrdil Podružnico društva sv. Cirila in Metoda v Litiji 1. novembra 1886. ¹¹ Predsednik društva je bil Luka Svetec, ki ga je vodil vse do leta 1918. Svetec je v okviru društva ustanovil pevsko društvo (predhodnik pevskega društva Lipa) in Slovensko bralno društvo, ki sta se povezovali in delovali v istih prostorih. Bralno društvo je leta 1918 prenehalo z delovanjem. ¹²

Pravila Slovenskega bralnega društva v Litiji¹³

Rokopisna pravila Slovenskega bralnega društva v Litiji so datirana s 15. aprilom 1897. Namen društva je bilo »čitanje pripuščenih časnikov in knjig v raznih jezikih, ter zbujevanje in širjenje druževnosti s pogovori, petjem, godbo, plesom, igrami in dr.«. Kdor je želel postati »društvenik«, se je moral pisno ali osebno oglasiti pri tajniku društva, ki je nato prošnjo na prvi naslednji seji posredoval odboru, ki jo je odobril ali zavrnil. Novi član je dobil sprejemnico in društvena pravila.

Društveniki so bili opredeljeni kot 1) častni, 2) tukajšnji, tj. bivajoči v Litiji in v Gradcu pri Litiji, in 3) vnanji, tj. »oni, kateri nimajo v Litiji ali v Gradcu stalnega bivališča«. Vsi člani društva so bili dolžni spoštovati društvena pravila. Vpisnina je znašala 1 goldinar, na mesec pa so za članstvo plačevali 50 krajcarjev. »Vnanji« člani so plačevali na leto 2 goldinarja, medtem ko častni člani niso plačevali nič, imeli pa so enake pravice kot vsi člani društva. V primeru, da po »prijaznem dvakratnem opominu« član ni plačal članarine, so ga iz društva izbrisali, dolg pa so izterjali. Kdor je iz društva želel izstopiti, je moral to storiti pisno vsaj en mesec vnaprej. Če se član ni »vedel tako, kakor se v javnem društvenem življenji omikanemu človeku spodobi«, ga je odbor izključil iz društva.

Člani čitalnice so imeli pravico, da so v čitalniški sobi prebirali časnike in knjige, da so si knjige lahko izposodili domov in da so se lahko z družino udeleževali društvenih vesellic. Želje, nasvete in pritožbe so lahko vpisovali v posebno knjigo. Prav tako so se člani lahko udeleževali občnih zborov, tam govorili, glasovali, volili ali bili izvoljeni. V čitalnico so lahko pripeljali tudi »vnanjo« osebo, ki ni bivala v Litiji. Gost se je moral predstaviti enemu od odbornikov društva in se vpisati v določeno knjigo, potem pa je lahko štirinajst dni prebiral časopise in knjige ter se udeleževal društvenih vesellic. Časopisi so se lahko prebirali le v čitalnici, nihče tudi ni smel vzeti po več časopisov naenkrat.

Člani društva so na občnem zboru za eno leto izvolili predsednika, blagajnika, pet odbornikov in dva namestnika, izmed petih odbornikov so potem izvolili podpredsednika, tajnika in knjižničarja. Predsednik je kot zastopnik društva skliceval občne zборе in seje odbora, vodil razprave, podpisoval društvene papirje. Tajnik je podpiral predsednika v vseh zadevah, pisal zapisnike vseh sej in podpisoval skupaj s predsednikom vsa društvena pisma. Blagajnik je skrbel za denarne prihodke in odhodke in bil odgovoren za društveno premoženje. Vsake tri mesece je moral predložiti račun odboru, da ga je

⁷ Fotokopije pravil Narodne čitalnice Šmartno pri Litiji v Knjižnici Litija.

⁸ SBL I, str. 2.

⁹ O Družbi sv. Cirila in Metoda glej tudi: Vovko, *Mal položi dar...*

¹⁰ Konjar, *Sto let*, str. 8.

¹¹ ARŠ, AS 33, reg. fasc. 16–7, št. 10929.

¹² Konjar, *Sto let*, str. 8.

¹³ Fotokopije pravil Slovenskega bralnega društva v Litiji v Knjižnici Litija.

Pravila Slovenskega bralnega društva Litija iz leta 1897.

pregledal in potrdil. Knjižničar je skrbel za časopise in društveno knjižnico ter vodil društveni inventar. Odbor je imel tudi pravico najemati društvene služe, jih odpuščati, jim določati plačo, najemati društveno stanovanje. Vsa dela v odboru so opravljali brezplačno.

Odbor se je sestajal enkrat mesečno, če je bilo treba, tudi večkrat. Za sklepčnost na sejah so morali biti prisotni vsaj štirje odborniki. Vsako leto so v decembru sklicali občni zbor, na katerem je tajnik poročal o delu društva skozi leto, blagajnik je predložil letni račun, ki so ga nato trije izvoljeni odborniki, ki niso bili člani odbora, pregledali, popravili, če je bilo potrebno, in ga na koncu potrdili, knjižničar pa je poročal o stanju v knjižnici. Na občnih zbora so tudi lahko spreminjali pravila. Občni zbor je bil sklepčen, če je bila prisotna najmanj polovica članov, v nasprotnem primeru so morali v osmih dneh sklicati nov zbor, da so sprejeli sklepe ne glede na število prisotnih članov. Poleg rednih občnih zbora so lahko sklicali tudi izredne občne zbore v primeru, če bi to pisno zahtevala tretjina članov ali štirje odborniki. Društvo je lahko prenehalo z delovanjem, če sta se tako na občnem

zboru odločili dve tretjini navzočih članov. V primeru razpustitve društva je vse imetje društva pripadalo Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani.

O Bralnem društvu pred 2. svetovno vojno

Leta 1909 je bilo ustanovljeno Društvo Sokol za litijski in šmarski okraj. Člani so imeli svoje prostore v sokolskem domu, kamor se je v začetku leta 1911 skupaj s pevskim zborom preselilo tudi bralno društvo. Knjižnica s čitalnico je v teh prostorih ostala do začetka 2. svetovne vojne. Knjižnico Slovenskega bralnega društva je nasledila knjižnica sokolskega društva, kjer so si knjige izposojali med tednom, čitalnica pa je bila odprta ob nedeljah dopoldne.¹⁴ V *Letopisu slovenske matice* za leto 1901 se v imeniku društvenikov omenja tudi Okrajna učiteljska knjižnica Litija.

Leta 1923 je bila ustanovljena litijska Svoboda, podružnica prosvetne organizacije slovenskega delavstva. Njen dolgoletni član Viktor Vuk je v spominih o delovanju Svobode zapisal: »... Leta 1924 je že razvila svoj prapor. Štela je 150 članov. Imela je tamburaški, telovadni, dramski, šahovski in kolesarski odsek. Po vse delavskem zletu Svobod v Celju so bila vsa društva razpuščena ... Tudi svojo knjižnico smo imeli in sicer na dvorišču pok. Pavle Meškove. Lokal je bil bolj podoben kaki drvarnici, kot pa knjižnici, kljub temu pa je bila dobro obiskana. Vodil jo je še sedaj živeči Kralj Edo, delavec na žagi pri Kunstlerju v Litiji. Ker nismo imeli dovolj svojih knjig, smo si pomagali na ta način, da smo si knjige mesečno izposojali iz 'Delavske zbornice' v Ljub-

Sokolski dom v Litiji leta 1915 (iz zbirke Martina Brileja).

¹⁴ Konjar, *Sto let*, str. 10.

ljani, od koder nam jih je nosil takratni predsednik Svobode tovariš Žužek Franc, ki je bil zaposlen v Ljubljani...».¹⁵

Knjige so si lahko izposojali tudi nečlani društva, izposojal jih je Anton Logar. Po pripovedovanju Martina Kosa je Pavla Mešek prostor za delovanje Svobode oddajala brezplačno. Od leta 1936 je delo nadaljevalo Delavsko kulturno društvo Vzajemnost, ki je prenehalo delovati leta 1941.¹⁶

Razvoj knjižničarstva v Litiji po 2. svetovni vojni

Takoj po vojni so ljubitelji knjig začeli zbirati porazgubljene in poskrbite knjige. Gostilničar Franc Pleničar je za novo knjižnico podaril večino svojih knjig, hranila jih je Silva Knol na svojem domu. Nekdanja knjižnica Svoboda takoj po vojni ni zaživela. Po vojni so po delovnih organizacijah ustanavljali sindikalne knjižnice, ustanovljena je bila tudi Ljudska knjižnica OF, ki se je kasneje preimenovala v Ljudsko knjižnico. Prostore je imela v prvem nadstropju dekleškega doma Na Stavbah. Prvi bralec je bil v imenik izposojevalcev vpisan 10. decembra 1946, konec leta 1947 pa je knjižnica štela 127 članov. Ljudska knjižnica je delovala amatersko, v njej so izposojali Vida Lanc, Jože Vizler in Viktor Vuk. Leta 1953 je ponovno začelo delovati litijsko društvo Svoboda, kamor se je vključila tudi knjižnica. V tem času se je knjižnica poimenovala Svoboda ali Ljudska knjižnica. V maju 1960 je knjižničarska dela prevzela Anica Brovč, ki je popisala vse knjige. Knjižnica je bila urejena po inventarnih številkah in signaturah, odprta je bila ob torkih in petkih. Ljudske knjižnice so delovale še v naslednjih krajih v občini: Ribče, Hotič, Sava, Kostrevnica, Šmartno, Kresnice, Polšnik, Gabrovka in pri Delavski univerzi Litija.¹⁷

Leta 1961 je Slovenija dobila prvi zakon o knjižničarstvu, ki je določal, da mora vsaka občinska matična knjižnica izpolnjevati naslednje pogoje: strokovno urejenost gradiva, kadre in zadostno število gradiva. Leta 1964 je revija Knjižnica o stanju knjižničarstva v litijski občini objavila naslednje poročilo: »Občina nima svoje knjižnične ustanove, največja za matično službo predvidena knjižnica je last Svobode in ima v sedanjem položaju le majhno možnost za razvoj ... Ima 3.825 zvezkov in je v letu 1963 nabavila samo 172 novih knjig; nima stalnega strokovnega kadra, honorarna moč pa komaj zmore svoje delo. Z nastavitvijo strokovne moči bi se položaj izboljšal in bi knjižnica imela vsaj delne pogoje za prevzem matične službe. Prostore ima neustrezne, zasilno urejene. Potrebovala bi popolnoma nove prostore, za kar finančna sredstva v višini

500.000 din, ki jih je dobila od občine, ne zadoščajo. Krajevne knjižnice niso urejene in potrebujejo pomoč.«¹⁸ Leta 1966 je bila knjižnica preseljena v Knavsovo hišo na Parmovi ulici.

S sklepom (št. 61-20/66) Sveta za šolstvo, kulturo in telesno kulturo pri skupščini občine Litija so v istem letu Ljudsko knjižnico Litija priključili k Delavski univerzi Litija. Preimenovala se je v Matično knjižnico Litija. V knjižnici se je redno zaposlil Bogdan Bučar, ki je leta 1967 knjižnico prevzel od Ane Brovč in bil v njej zaposlen do upokojitve leta 1982. Strokovno pomoč, predvsem pri inventarizaciji, katalogizaciji in klasifikaciji knjižnega gradiva, je nudila Narodna in univerzitetna knjižnica. Knjige so bile na voljo v prostem pristopu po načelu univerzalne decimalne klasifikacije. Leta 1971 je vodenje matične knjižnice prevzela višja knjižničarka Joža Ocepek. Knjižnica se je po letu 1971 še naprej strokovno urejala in dopolnjevala, rasle pa so tudi knjižna zaloge in druge dejavnosti v knjižnici (prireditve, razstave, ure pravljič...)¹⁹

V naslednjih desetletjih se je vzpostavila knjižnična mreža, katere namen je bil, da se bralna kultura prenese tudi v manjše in oddaljene kraje v občini. Najprej so bila odprta izposojevališča v Šmartnu pri Litiji, Gabrovki, Jevnici, na Dolah, Vačah, Vintarjevcu, v 80. letih pa še na Primskovem, Štangarskih Poljanah, na Savi, Polšniku, za ostarele v Domu Tisje, v 90. letih pa še v Kostrevnici in Konjšici. Širjenje knjižnične mreže, rast izposoje gradiva, število članov in drugih dejavnosti – vse to je poleg novih zaposlitev zahtevalo tudi nove prostore. Ko se je leta 1972 knjižnica zaradi gradnje nadvoza preselila v Farbarjev grad na Valvazorjevem trgu, je pridobila tri prostore v izmeri 50 m². V desetih letih se je knjižna zaloge povečala na 18.000 enot, zato je bilo delo v knjižnici oteženo. Za knjižne police so bili izkoriščeni vsi možni kotički, nazadnje so knjige končale tudi v kartonastih škatlah. Začasna in dokončna prostorska rešitev je bila ponovna preselitev knjižnice v stavbo nekdanjega okrajnega glavarstva leta 1982, kjer deluje še danes. Knjižnica je v pritličju stavbe pridobila 100 m², kjer je uredila v prvem prostoru izposojno in mladinske knjige, v drugem je bila čitalnica s priročno knjižnico, v tretjem leposlovje in strokovne knjige za odrasle, v četrtem prostoru pa delovni prostor. Knjižnica si je vseskozi prizadevala, da bi dosegala normative in pogoje za matičnost. Od leta 1982 do 1990 se je v stavbi delno selila trikrat, normativov pa še ni dosegala. Leta 1991 je občina celotno stavbo na Parmovi 9 namenila knjižnici, v naslednjih letih do leta 2002 je sledila obnova. Knjižnica je pridobila 660 m² in dosegla

¹⁵ Vuk, *O delu*, str. 3–4.

¹⁶ Prav tam, str. 3.

¹⁷ Ocepek, *Moja knjižnica*, str. 10.

¹⁸ Prav tam, str. 10.

¹⁹ Konjar, *Sto let*, str. 20–21.

Na prvih urah pravljič leta 1973 (hrani: Arhiv Knjižnice Litija).

Knjižnica Litija domuje v prenovljeni stavbi nekdanjega okrajnega glavarstva (hrani: Arhiv Knjižnice Litija).

pogoje za matičnost. V desetletju prenove je knjižnica ves čas delovala.

V letu 2004 je knjižnica v skladu z novim zakonom o knjižničarstvu postala samostojni javni zavod, ki na območju občin Litija in Šmartno pri Litiji uresničuje javni interes za izvajanje knjižnične javne službe. V letu 2010 smo skupaj s Prosto-volnim gasilskim društvom Litija in pevskim društvom Lipa na slavnostni akademiji obeležili 125-letnico ustanovitve Ciril-Methodove družbe v Litiji, kjer imamo vse tri institucije korenine svojega delovanja.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 33, Fond Deželna vlada v Ljubljani, 1861–1927, reg. fasc. 16–7.

Pravila Narodne čitalnice v Šmartnem pri Litiji (Fotokopije hrani Knjižnica Litija).

Pravila Slovenskega bralnega društva v Litiji (Fotokopije hrani Knjižnica Litija).

ČASOPISNI VIRI

Slovenski narod, 1911.

LITERATURA

Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij: *Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1966.

Konjar, Joža: *Sto let knjižničarstva v Litiji*. Litija : Zavod za izobraževanje in kulturo Litija – Matična knjižnica, 1985.

Letopis slovenske matice za leto 1901 (ur. Evgen Lah). V Ljubljani : Slovenska matica, 1901.

Ocepek, Joža: Knjižnica Litija, 40 let matičnosti. *Moja knjižnica : zbornik ob 40-letnici matičnosti 1967–2007* (ur. Andreja Štuhec). Litija : Knjižnica Litija, 2007, str. 9–31.

Pernišek, France: *Zgodovina slovenskega Orla*. Buenos Aires : Slovenska kulturna akcija, 1989.

Sinobad, Jure: Branje, bralna društva, čitalnice in knjižnice od sredine 19. stoletja do 2. svetovne vojne. *Med Jelovico in Karavankami* (ur. Jože Dežman). Radovljica : Občina, 2000, str. 234–247.

Slovenski biografski leksikon (SBL), 1. knjiga. V Ljubljani : Zadruga gospodarska banka, 1925–1932.

Vodopivec, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države : slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana : Modrijan, 2006.

Vovko, Andrej: *Mal položi dar... : portret slovenske narodnoobrambne šolske organizacije Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918*. V Ljubljani : Slovenska matica, 1994.

Vuk, Viktor: *O delu litijske Svobode* (tipkopis hrani Knjižnica Litija).

S U M M A R Y

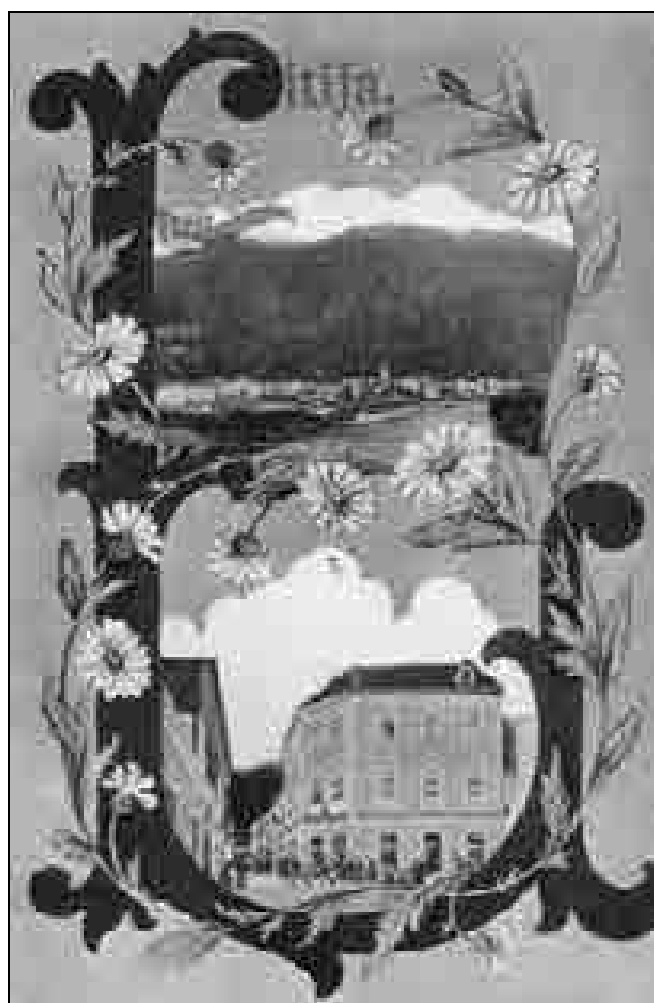
The Slovenian Reading Society in Litija – tradition and mission

The centennial tradition of librarianship in the Litija area goes back to the establishment of the National Reading Room in Šmartno pri Litiji in 1872 and later to the founding of the Slovenian Reading Society as part of the branch office of the St. Cyril and Methodius Society in Litija. The preserved manuscripts of the rules of 1897 defined the operations of the reading society and the reading room, as well as determined membership, book loans and membership fee. The library of the Slovenian Reading Society was succeeded by the library of the Sokol Society.

In the period prior to World War II the Litija educational organisation of Slovenian workers Svoboda and the workers' cultural society Vzajemnost had a library, which remained in operation until 1941. During wartime libraries ceased their operations. The years immediately after the war saw the setting up of trade union libraries and the People's Library of the Liberation Front, later renamed the People's Library, which combined the entire holdings of former Litija's libraries. The library was initially run by non-professionals. Due to the continuous rise in the number of visitors and book loans the premises in the girls' hall of residence in Stavbe became too small. Inappropriate housing conditions were also the reason for the library to move several times during the course of the following years. In 1982 the library obtained new premises in the building of the former district administration, where it is still based today after a thorough renovation in 1992–2002. The organised development of librarianship in Litija began in 1961, when the Librarianship Act entered into force. The latter laid down that every municipality in Slovenia should have a principal library, which should see to the development of librarianship in its area. However, despite the adopted legislation, the development of librarianship in Litija remained slow and sluggish. In 1966 the library was renamed the Principal Litija Library. Materials were pro-

fessionally organised with the assistance of the National University Library and a municipal library network was set up to bring reading culture to remote towns and villages. Today the Litija Library is an independent public institution; as a central library it covers the municipalities of Litija and Šmartno pri Litiji. The traditional role of the library

as an institution that holds and loans books became a matter of the past. The Litija Library strives to fulfil its role by serving as a local cultural, information, educational and social centre. In cooperation with other institutions and associations it likewise endeavours to ensure the most effective possible dissemination of culture.

*Litija s Svetčevo hišo (desno) in Elsnerjevim hotelom (desno)
na razglednici, natisnjeni leta 1906 (Brilej, Spomin na Litijo, str. 69).*